

III. helyezett

VARGA LÓRÁNT

A döntés

Azt hiszem, nem tehetek mást: leírom, ahogy volt, legalábbis, ahogy mindezt átéltem. Ha nem így tenném, akkor nem értettem volna meg belőle semmit, még ha ez a nagyinak tűnő megértés oly csekélyke is, mint egy porszem, vagy egy régen elfelejtett és már soha eszünkbe nem jutó gyerekdal.

Két éve történt. Svájcban jártam, és a járást szó szerint kell most érteni. Az apostolok lován szeltem át az öreg kontinentet, vagy legalább is egy szeletét. Vezeklésnek szántam, és – amikor éppen nagy szavakra áhítoztam – zarándoklatnak neveztem. A tények tükrében azonban nem volt más, mint magányos gyaloglás a Jura hegység lábánál őrt álló francia Besancon-tól az Alpok túloldalán szintén bástyaként strázsáló olasz Ivrea városáig. Gyalog, a Szent Bernát-hágón át, keresztül az Alpokon. Eszement természetjárók és időmilliomosok vállalkoznak ilyen utakra. Egyik sem vagyok, mégis úgy éreztem: itt az ideje, hogy tegyek valamit; valamit, vagy bármit, ami kimossa fejemből a kétségeket, azt a szoros és biztos marokkal fojtogató gondolatot, mely szerint életem nem ér egy petákot sem. Nincs önismereti válságom – nem szoktam ilyen fárasztó dolgokkal foglalkozni –, még azt sem állíthatom magamról, hogy elégedetlen lennék mindazzal, ami eddig a hátam mögé került. Csupán nem látom a következő lépést, azt a néhány métert, mely ez eddig tisztán kirajzolódtól előttem. Író vagyok. Vagyis mások ezt állítják rólam, és mivel ez a nagylelkű megszólítás meglehetősen kellemesen hat rám, készségesen elfogadom a rám tukmált címkét. Hiszen nincs benne nagy hazugság. Írok, és a leírt sorok megjelennek itt-ott. Hol egy újság, hol egy válogatáskötet lapjain látom viszont a nevem, a szó technikai értelmében tehát tényleg író vagyok, de a hangsúly itt a technikain van, mert sajnos – és ez a sajnos úgy sajog bennem nap mint nap, mint egy akác húsba tört tüskéje – én nem tartom magam írónak. Írok, de nem vagyok író. Őrületségnek tűnik és mégsem az. Mindenki érzékelt már ezt, úgy hiszem. Nincs ember, aki ne pillantotta volna meg legalább életében egyszer az önmagáról alkotott kép és a világ rá rótt jelzőrengetege közötti rést, és ne mondta volna ki magában a mondatot: Azt ti csak hiszitek. Kívül magabiztos, belül tanácstalan orvosok; a reflektorfényben zseniális, a függöny mögött gyomorgörcsös lámpalázbán szenvedő színészek; az óvodában mintaszülőként viselkedő, otthon kétségbeesett kamaszként a plafonra néző apák és anyák élnek mindenhol, és közöttük járok én is, aki írónak látszik, de

valójában nem az, talán egy egyszerű írástudó, vagy még az sem: szóközler, semmi több. Évek óta éreztem, hogy ezt valamikor rendbe kell tennem, tisztáznom kell magamban. Mert fáj, ha más hisznek rólam, mint amit én hiszek önmagamról, fáj a tény, hogy hazudok másoknak, és ezáltal becsapom önmagam is, mert minden leírt soromban érzem a tökéletlenséget, és ezért minden leírt sorommal egy lapátnyi őszintétlenséget hányok a világ elé kitett halomra, mely nem észleli, nem látja, nem érzékeli a hamisságot, a rossz sorokat, a silány jelzőket, a zavaros gondolatokat, az ostoba és együgyű üzeneteket. Félrevezetek mindenkit, és ezt az állapotot meg kell szüntetnem! Lehet, hogy soha többé nem írok, lehet. De arra is van esély, hogy végre én is úgy látom magam, mint engem mások: írónak, valódi írónak. Ez a terv, ezért indultam el. Bő három hét és az Alpok nyújtják a díszletet, hogy végre döntésre juszak, de legalábbis rálássak hibáimra, önmagamra, mint életem legnagyobb hibaforrására.

Aznap reggel a Genfi-tó partján álló Vevey-ből indultam. Egy ismeretlen ismerősről kaptam szállást, akivel soha nem találkoztam, és akivel azóta sem sodort össze a sors. Bérelt lakásának magányos, puszta falait ismerhettem meg személyesen, semmi több. A srác éppen szabadságát töltötte valahol, és volt olyan nagylelkű, hogy egy éjszakára felajánlja üresen álló otthonát. Postaládájának falára ragasztotta a kulcsot, melyet én ugyanott rejtettem el távoztomban. A lakásban nem találtam fényképet róla, ezért nem ismerném meg, ha mellém állna a metrón, vagy együtt ücsörögnénk egy fogorvosi rendelőben. Jótevőm fizikai teste soha nem öltött formát előttem, és úgy vélem, hogy ez már így marad az idők végezetéig. Nem is baj. A fehér úrt majd kitölti a képzeletem. Ezzel a gondolattal ereszkedtem le a tó partjához. Tervem az volt, hogy aznap erős tempót diktálok és Montreux-t, valamint a tavat magam mögött hagyva belépek a Rhône völgyébe.

A vízparton balra kanyarodtam és nekieredtem egy új napnak. A magán és céges vilák kerítése és a jachtokat fogva tartó mólók között zegzugos betonjárda húzódott. Szeszélyétől függően hol bekanyarodtam a házak közé, hol újra a parton találtam magam. Reggel fél hat volt. A hegyek között nem könnyen kel fel a nap, akár tizenegy is lehet, mire megpillantod, de a fénye már kora reggel mindenhol ott van, ide-oda verődik a hegyek között, megcsillan a havon, megperdül egy magas hegycsúcson, játszik az istenadta, hiszen megteheti. Nyárhoz képest csípős idő volt és bár nem fújt a szél, a tó felől mégis érződött valamiféle csendes áramlás, mely láthatatlanul, mégis jól érezhetően mozgatta meg a vizet, a rajta himbálódzó hajókat és a kezemet, mely kabátom zipzára felé tapogatózott. Jó órája követtem a mólók és kerítések kiismerhetetlen sormintáját, mire összefutottam valakivel. Egy csapat kocogó kanyarodott elém. A miniatúr bojt egy középkorú férfi vezette. Kisportolt testalkatából, mozdulataiból, szabályos lélegzetvételéből kitűnt, hogy nem először veszi rá magát egy kis reggeli futásra. Mögötte három vöröslő fejű, levegőért kapkodó férfi vergődött – a legalacsonyabbról egy laikus számára is lerítt, hogy hamarosan

mentő viszi el. Zihálva követték a mellettem elhaladó férfit, egyikük rám nézett, és szemében – talán utólag magyaráztam bele, nem tudom – a kétségbeesés, az önsajnálát és a szégyen különös elegyét pillantottam meg. Képzetelem meglódult, a főnök-beosztott viszony infarktuszig kiszolgáltatott eme szálnalmas köteléke pár másodpercen belül egy ködös körvonalú történeté formálódott. Ha lenne kedvem (vagy esetleg tehetségem), most egy egészen jó kis novellát lapátolhatnék össze. Ha lenne. De nem volt. Nem igazán.

Egy óra múltán megélnékült a part. A szállodákból, villákból különböző nemű és korú – de mindenképpen jól szituált – férfiak és nők sétáltak le a partra, hogy a víztükrön és a szemközti csipkés kontúrokkal ékeskedő hegyeken merengjenek még reggeli előtt. Egy sétányra jutottam, a villákat sövénybokrokkal kordában tartott park rendezett zöldje váltotta fel, közelebb jöttek a hegyek, a víz kékje acél szürkévé változott – közeledtem a tó csücskéhez. Felszaporodtak a kocogók, egymásba karoló párok ráérős galambokként billegtek a parton, és nekem az a határozott érzésem támadt, hogy elérkezett a reggeli ideje. Kiszúrtam magamnak egy üres padot, hátizsákomat örömmel támasztottam le, hogy pár perc múlva már egy tegnap este még frissnek mondható baguette közepénél járjak. Még mindig a kocogókön merengtem. Gondolataim akaratlanul is a körjük fonódó történetet táplálták, talán ezért nem vettem észre azonnal a két öregot.

– Beszél angolul? – kérdezte tőlem valaki a pad túloldaláról.

– Igen – ocsúdtam fel révedzésemből.

– Remek. Leülhetnénk ön mellé?

– Hogyne – húzódtam egészen a pad bal oldalára.

Ketten voltak. Idős párocsonka. A nő kifogástalan – nem ősz, de egyenesen hófehér – frizúrája tökéletes összhangban volt ujjatlan, halványsárga, térd alá érő ruhájával, szigorú vonásaival és élénken csillogó szemével. Bal karján fekete retikül fityegett, jobbán pedig egy korban hozzá illő idős úr ácsorgott. Bár a hölgy kért tőlem szabad helyet, a férfi telepedett le mellém. Lassan mozgott, azon emberek komótoságával, akik pontosan tudják, hogy miért érdemes rohangálni, de főként azt, hogy miért nem.

– Köszönjük – helyezkedett el mellettem az öreg, majd az őt kísérő hölgy is leült, térdén eligazította a ruha kéretlen ráncait és sóhajtva hátradőlt, hogy a szemközti hegyekbe révedjen.

– Nincs mit – mosolyogtam egy futó pillantás kíséretében a férfira. A mosolygás mindig hasznos, legalábbis nekem sokszor kifizetődött. Az öreg visszamosolygott. Arca egy mélabús szelindekéhez hasonlított. Már csak tarkóját fedte némi haj, melynek fejbúbbon strázsáló utolsó véderői süntüskékhez hasonlatosan meredtek a kék ég felé. Fekete, az öregurak slamposágát idéző, has fölött megkötött nadrágot, sötétbarna inget és vajszínt, kinyúlt kardigánt viselt.

Pár perccig némán ültünk. Kivégeztem reggelim maradékát, és már indultam volna, mikor az öregúr megszólalt.

– Mi járatban a hegyek között, ha nem zavarom a kérdésemmel?
Mehökkenve pillantottam oldalra. Nem számítottam csevegésre.

– Átutazóban.

– Hátizsákkal?

Bólintottam. Helyes észrevétel: – Pontosabban átgyaloglóban.

A férfi nevetett. Ráérős, lassú, erőtől duzzadó nevetése volt.

– Csak itt, át a hegyen? – mutatott a tó túloldalán fehérülő csúcsok felé.

Nem tudom, mi ütött belém, de beszélni kezdtem. Elmondtam az egészet. Megesik az ilyen egy vándor életében. Kiönti a lelkét egy vadidegen előtt, és nem szégyell mindent bevallani. De hát miért is szégyenkezne, hiszen éppen hallgatóságának vadidegensége, a soha nem láttam, és soha többé nem fogom viszont látni misztikus státusza adja az erőt a kitárulkozáshoz. Nem kell kiépíteni az ismerősök előtt szokásszerűen felhúzott falat. Ez az ismeretlenség szabadága, és én kitárulkoztam.

Mikor befejeztem, a két öreg egy ideig csak hallgatott. Már éppen arra a következtetésre jutottam, hogy nem kellett volna terhelnem őket egy számukra felesleges élet bajaival, mikor a férfi újra megszólalt.

– Tulajdonképpen miért akar maga írni?

Furcsa kérdés volt, mert bár már magamnak is feltettem ezerszer, mégsem tudtam rá a választ.

Megvontam a vállam: – Hát, azt én sem tudom. Azt hiszem, csak úgy, mert... – tétoztam.

– Mert?

– Mert amikor írok, úgy érzem, hogy... nem is tudom.

– Úgy érzi, hogy végre él – bólintott az öreg.

– Olyasmi. De mégsem. Nem hoz kielégülést. Valami hiányzik. Éppen ezért gyalogolok „csak itt, át a hegyen”.

Az öreg ismét nevetett.

– Kinek ír, ha lehetne egy indiszkrét kérdésem?

– Ezt nem értem. Hát az olvasóknak, ki másnak?

– Ó! – fújta a hangot egészen a tóig. A pad túlsó felén eddig szótlanul ücsörgő hölgy irányából halk kuncogás kacskaringózott felém.

– Kedves barátom. Itt van a kutya elásva – mondta kis szünet után, majd csöndben maradt, mintha ezzel le is zárta volna a beszélgetést.

Egy ideig vártam, de aztán nem bírtam tovább: – Hol?

– Ahol éppen ül.

– Ezt nem értem.

– Ezt még én sem értem, papa – vetette közbe a hölgy.

– Fent, a toronyban, abban a szűk kis börtöncellában, amit koponyának hívunk.

A fejében van a baj kedves, ifjú barátom.

– Nos, ezt eddig is tudtam – vontam meg a vállam.

– Dehogyan tudta – legyintett az öreg. – Ha tudta volna, akkor most nem itt kóborolna. Látja, az első kérdésekre kibökte a probléma gyökerét, mint a disznó, aki a legmélyebb avarból is kitúrja a szarvasgombát. Áh, az ember mindig tudja, mi a valódi baja, csak soha nem meri bevallani magának. Őszintétlenség. Örök probléma.

– Szóval tudom? Tudom, hogy miért nem megy az írás?

– Persze. Egy perce mondta ki. Hiszen maga az olvasónak ír – tárta szét kezét az öreg, mint valami prédikátor, aki a végítéletet jelenti be éppen.

– Ki másnak írnék? – mímeltem kezemmel az ő mozdulatát.

– Önmagának! Ki másnak? Önmagának! Ó balga ifjúság! – nézett az égre.

Csend lett, csak a tó locsogott előttünk apatikusan.

– Magamnak? – kérdeztem tétován. – Annak mi értelme lenne?

– Csak annak van értelme – horkantott hangosan. – Tudja, én szeretem a lepkéket.

– Nem, nem – vetette közbe a hölgy a pad túloldaláról. – Ő nem szereti a lepkéket, hanem rajong értük. Ha megoldható lenne, annak örülne leginkább, ha én is lepke lennék.

– Badarság. Ezt kikérem magamnak! – legyintett az öreg.

– Kérd csak, drágám, de valld be, ha tehetnéd, feltűznél egy gombostűre és évekig tanulmányoznál egy nagyító alatt, feltéve, ha van, aki gépel helyettem.

– Szóval, szeretem a lepkéket – fordult látványos mozdulattal felém az öreg. – Képes vagyok rozoga térdekkal naponta tíz kilométereket le-fel rohagálni ezeken a lejtőkön, hogy egyet elkapjak. Tudom, örültség, de mégis ez van. A lepkék hihetetlenül szép, kecses élőlények. Ilyenkor jut eszembe Isten, ha egyáltalán eszembe jut. Gyönyörűek. Komoly szakértőjük vagyok. No, nem minden lepkének, csak egy alfajának, de annak viszont igen. Tudja, miért gyűjtöm őket? Miért rohagálok utánuk, miért nyaggatom drága feleségemet, hogy furikázzon fel velem a hegyekbe, ahol le vadászhatom őket?

Kérdőn ingattam a fejem.

– Magam miatt, ifjú barátom. Kizárólag magam miatt. A lepkéket egyáltalán nem érdekli, hogy vadászom rájuk, az pedig végképp hidegen hagyja őket, hogy rajongok értük. Sőt, nem is tudnak róla – nevetett. – Az egyetlen, aki erről tud, az én vagyok. És higgye el nekem, ez elég. Sőt, ennél nem is kell több. Amikor maga az olvasóknak ír, az olyan, mintha én a lepkék kedvéért tanulmányoznám őket. Fölösleges és ostoba dolog. Ifjú író barátom, megelőlegezem magának ezt a címet, ha nem haragszik, hány éves is maga?

– Nos, már nem vagyok annyira ifjú. Negyven múltam.

– Szóval ifjú. Remek. Tehát ifjú barátom, ha valóban író akar lenni, akkor nem a közönségnek ír, nem az anyjának, a szerelmének, a kritikusoknak (főképp nem a kritikusoknak), hanem önmagának. Nincs más alany, csak az én. Ha bárkinek ír, hazudik, mert nem azt írja le, amit gondol, nem úgy írja le, ahogy gondolja, nem őszintén. A teljes őszinteség csakis önmagunkon belül lehetséges, mert minden kifelé

megnyilvánult szó már kozmetikázott, minden másnak célzott gondolat már vesztett az őszinteség erejéből. Magának írjon. Ne törődjön azzal, hogy ki mit gondol majd, mi lesz a véleményük, tetszik-e nekik vagy sem, amit leír. Ez az alkotás halála. A művészet halála. Azt hiszik, hogy a művészek adakoznak, és ezáltal feltöltlenek másokat, hogy önzetlenül átadják tudásukat, de ez ostobaság. A valódi művészek önmagukat elégtik ki a lehető legmélyebben, egészen csontjuk legbelső velejéig. Önmagukat szórakoztatják, önmagukat teljesítik ki. Persze, ennek van egy mellékhatása is: az, hogy mindez másoknak tetszik, de inkább úgy mondanám, hogy tetszhet. Ám ez csak mellékhatás. Itt van a lényeg. Az elásott kutya. Mert amíg egy művész nem eléggé önző ahhoz, hogy felismerje: önmagának alkot, addig nem tud valódi önmaga lenni, és amíg nem valódi önmaga, addig (hát nem látja ebben a gyönyörűséget, olyan, mint egy pillangószárny önmagát ismétlő mintázata) nem képes adni másoknak. Egyetlen olyan valódi, igazi, értékes alkotás sem látott napvilágot, melyben ne lett volna benne alkotójának tiszta, nyílt, felvállalt, önzetlen önzősége. Amíg nem önmaga gyönyörűségére ír, addig minden leírt szó halott, drága barátom. Tudja, én nem mindig szeretem az embereket.

– Igazán megengedő vagy ma magaddal, papa – vetette közbe a hölgy. Az öreg legyintett.

– Úgy is fogalmazhatnék, hogy sokszor nem szeretem őket. Nem járok klubokba, sehol nem vagyok tag, nincs politikai állásfoglalásom (csak elhatárolódásaim vannak), nem nézek filmeket, nem olvasok rossz könyveket, nem iszom. Tudja, miért?

Halványan ráztam csak meg a fejem.

– Mert ez vagyok én. Nincs oka. Nincs mögötte elmélet, ostoba ideológia. Ilyennek dobott ki a történelem. Ilyen vagyok, és kész. Ezért. Maga szerint miért szeretem a pillangókat?

Vártam a válasszal, de aztán mégis kiböktem: – Csak?

– Pontosan – csapott a térdére szokatlan gyorsasággal az öreg. – Csak! Azért, mert szeretem. Pont. Nincs tovább. Látom, érti. Pontosan így kell írnia, ha valóban jókat akar írni. Nincs külvilág, csak maga van. Nincs olvasó. Az olvasó az utolsó a sorban. Írja meg önmagát, önmagából, az önmaga szórakoztatására, és ha elkészült, de tényleg csak akkor, megmutathatja másnak is.

– Mert? Akkor mi lesz? – néztem rá tétován. Féltem a választól. Féltem, mert sejtettem azt.

– Ki tudja? – emelte égnek kezeit az öreg. – Ki tudja? Mi köze van ahhoz magának? Talán tetszik nekik, talán nem. Lehet, hogy sikeres lesz, de lehet, hogy soha nem olvassa senki. Mit érdeklí ez magát, ha önmagának ír? A valódi író ekkor születik. Azokban a percekben, amikor nem érdeklí az olvasó, a világ, a kritika, a siker vagy a kudarc. A valódi író azért ír, mert imád írni, mert élvezetet, erőt merít belőle, mert gyönyörködteti az, mert körbetáncolja közben az élet, mert önző. Egy igazi író semmi másra nem figyel, csak arra, hogy a fejében megjelenő képeket tehetségéhez mérten a legpontosabban rögzítse saját gyönyörűségére, mert akkor a legnagyobb

az élvezet, ha minden apró rész, szó, jelző, főnév, kifejezés, hasonlat passzol. Egy igazi író, ha kell, napokig gondolkodik akár egyetlen szón is, hogy az pontosan lefedje az érzést, és mindezt önmagáért, a letagadhatatlan, kikerülhetetlen őszinteségért. Író akar lenni? Legyen őszinte! Az őszinteséget pedig csak belül lehet megkezdni. Aki bent hazudik, mindenhol hazudik. Aki bent igazat mond, idővel kint sem tud már hazudni.

Az öreg mély levegőt vett.

– Talán ennyi elég is lesz – vetette közbe anyáskodóan a hölgy.

A tavat bámultam. Fejemben képek kavarogtak, sűrűsödtek és tisztultak, mint egy önmagát is kiismerhetetlenséggel vádoló ködfátyol. Az öreg szavai fellazítottak belül valamit, és az elszabadult rész most rettentő gravitációval pörgött tudatom peremén.

– Őszinteség – suttogtam magam elé.

– Figyeljen ide, fiam! Egészen egyszerű a dolog. Éljen! Nem tehet mást. Foglalkozzon azzal, ami örömet okoz. Ha ez az írás, akkor írjon! Önmaga gyönyörűségére. Nekem itt vannak a lepkék, meg a sakk (a sakkot is nagyon szeretem). A megismerésük, kutatásuk, a bennük való elmerülés minden perce élvezet számomra. Ezért foglalkozom velük. Ez az én őszinteségem. Hazudhatnék magamnak, foglalkozhatnék mással is, lehetnék például ügyvéd, mint apám, csak hogy több hasznom legyen, de akkor nem lennék őszinte magamhoz és minden tettemben lenne egy kis hazugság, mert aki magának hazudik, a világnak is hazudik. Írjon őszintén, írjon magának, és nézze meg, hogy boldog-e közben. Ha igen, akkor máris író. Nem kell hozzá több.

– Lassan mennünk kell – állt fel a hölgy. Rám mosolygott, és ez a mosoly idős partnerének minden szavát aranyba foglalva azt súgta: Figyeljen oda, mert ez az igazság.

Az öreg is feltápászkodott. – Na, jól telebeszéltem a fejét. – Felhúzott jobb szemöldökével kérdően nézett rám, mintha várna tőlem valamit.

– Őszinteség – bólintottam komolyan.

– Ez az! – mosolyodott el és baljával vállon paskolt. – Ez az! A viszontlátásra!

Felálltam volna, hogy illően elbúcsúzzak, de a két öreg már park mélye felé sétált. Zúgó fejvel dobtam hátamra a zsákom. A parti sétány időközben korzová vedlett. Utamnak eredtem. Néhány méter múltán az eddig sűrű, precíz formára nyírt bokorsövény szabadjára engedte a szemet, hogy megpillantsam a széles pázsit mögött trónoló ötemeletes épületet. A teraszokon, kitűzött lepkék, sárga napernyők virítottak, a tetőn art nouveau betűk hirdették: Montreux Palace.

Ismertem ezt a hotelt. Ismertem. Igen, ismertem, és az öreget is, aki itt lakik.

Mintha csak egy láthatatlan üvegfalba ütköztem volna, úgy vert gyökeret a lábam. Sikoltani szerettem volna, de torkomat nem hagyta el hang. Sarkon fordulva rohantam vissza a padhoz, majd onnan egyenesen a bokrok mentén a hotel irányába. Még láttam őket, amint kart karba öltve átsétálnak a főbejárat előtti úton. Rá-

érősen bandukoltak. Mintha beszélgettek volna, az öreg hölgy talán fel is nevetett, és az öreg, igen, az öreg mindenképpen kacagott.

A hotel mögött megcsillant a hegyeken átverekedő nap első sugara. Hunyorogni kezdtem, de tovább néztem őket, majd a kibuggyanó könnyek és a szem makacs ki-tartása között egyensúlyozva eljött egy varázslatos pillanat, amikor választhattam, és döntésem nyomán halványan ugyan, mégis jól kivehetően láttam, hogy *áttetsző* volt a testük.

VÉRA ÉS VLADIMIR NABOKOV

Horst Tappe fényképe, 1967, Montreux